

EUROOPPALAISTA TUTKIMUSTA AMMATTIKOULUTUKSEN JOUSTAVUUDESTA

NIJHOF WIM J., HEIKKINEN ANJA JA LOEK F.M. NIEUWENHUIS (eds.2002). **Shaping Flexibility in Vocational Education and Training**. Kluwer Academic Publishers. 272 s.

Kirja esittelee kansainvälisen työryhmän tutkimusta COST- projektissa, Ammattikasvatus vuosina 1998–2002. Ryhmä tarkasteli ammattikoulutuksen joustavuuden ehtoja Euroopassa ja esittelee eri maissa tehtyä ammattikoulutuksen tutkimusta joustavuuden näkökulmasta. Kirjassa tarkastellaan ammattikoulutusta, jossa tietoyhteiskunnan vaatimuksia neuvotellaan organisaation käytännössä erilaisista kulttuurisista ja historiallisista lähtökohdista.

Häiritsevää teoksessa on paikoittainen informationaalisen aikalaisanalyysin kaltaisen todellisuuden hyväksyminen sinällään. Itse lähtisin Hommenin viitoittamalle tielle tarkastelemaan tekemisen prosesseja ja kysymään, mikä on nykyinen työn todellisuus ja miten siinä toimijat määrittävät ammattikasvatusta.

Kirjan alussa ehdotetaan joustavuuden tarkasteluun systeeminäkökulmaa, johon teoksen rakenne perustuu. Joustavuuden ehdot määritellään instituutiotasolla (*osa II*). Käytännössä joustavuus näyttäytyy opetus suunnitelmissa sekä opiskelijoiden opinto- ja työllistymispoluissa (*osa III*). Ammattikoulutuksen ammattilaiset (*osa IV*) ovat tasojen välimaastossa määrittelemässä uudel-

leen koulutusta joustavuuden sääntöjen ohjaamina.

Ammattikoulutuksen joustavuus (*flexibility*) on kirjan keskeinen talouden ja koulutuksen muutokseen liittyvä käsite, jonka ehtoja käsitellään eri systeemitasojen lisäksi myös erilaisista kulttuureista ja ammattikoulutuksen traditioista käsin. Kirjaa voikin lukea kahdella tasolla. Toisaalta keskustellaan kansainvälisesti ammattikoulutuksen joustavuudesta ja toisaalta tuodaan esille kansainvälisen tutkimusyhteistyön mahdollisuuksia ja haasteita. Lukiessa tekstit jäävät kattavasta viitekehuksesta helposti irrallisiksi ja välillä alussa annettu viitekehys tuntuukin teennäiseltä. Ehkä kansainvälisen tutkimusyhteistyön haasteeksi voisi esittää raportoinnin, jossa tutkimusprosessin aikana käydyt neuvottelut tulisivat paremmin näkyviin. Tämä tukisi lukijaa kokonaisuuden parempaan ymmärtämiseen.

Yhteistä eurooppalaista näkökulmaa edustaa jokaisessa maassa meneillään oleva ammattikoulutuksen muutos, jota määrittää tasapainon hakeminen vastakkaisten intressien ja tavoitteiden ristitulessa. Vaikka jokaisessa maassa ratkaisujen etsiminen koulutuksen joustavuuteen on löydettävä omista lähtökohdista, yhteinen näkökulma on siinä, miten joka maassa on tarve etsiä systeemin kaikki tasot kattavaa, pitkäjänteistä ratkaisua. Mikä jää sitten kansainvälisen tutkimusyhteistyön tehtäväksi? Teoksen mukaan kansainvälisen vertailevan

tutkimuksen avulla voidaan oppia ymmärtämään kulttuurista ominaislaatua. Tämä ymmärrys edistää joustavuutta oppimisen ja työelämän ympäristöissä, mikä edesauttaa laajasti sekä yksilön että yhteisön hyvää.

TEOLLISESTA TRADITIOSTA OPPIMISEN YHTEISKUNTAAN

Kirjan ensimmäisessä osassa käsitellään ammattikoulutuksen haasteita siirryttäessä teollisesta yhteiskunnasta oppimisen yhteiskuntaan. Mayer tiivistää näkemyksensä kysymykseksi, kuinka ammattikoulutuksen systeemi, jonka juuret ovat teollisessa paradigmassa, suunnataan oppimisen yhteiskuntaan?

Mayer esittelee kaksi tapaa, joilla yrityksissä lähestytään oppimisen yhteiskunnan tarpeita: innovaatioiden sosiaalinen organisaatio ja innovaatioiden tekninen organisaatio. Nämä viitekehykset haastavat ammattikoulutuksen roolit ja tehtävät eri tavalla ja niihin sisältyy myös erilainen käsitys joustavuudesta. Ammattikoulutus on Mayerin mukaan kohtaamassa uudet, hiljaisen tiedon ja informaalin oppimisen määrittämät odotukset, joiden mukaan ammattikoulutuksen perusprosessi tulisi suunnitella uudelleen. Mayer hahmottelee ohjelmaa, jolla koulutuksen yhteys oppivan yhteiskunnan paradigmaan olisi saavutettavissa. Sen olennaisin näkökulma on mielestäni ammattikoulutuksen politiikan koordinoiminen muuhun työelämäään vaikuttavaan politiikkaan.

Nieuwenhuisin lähtökohtana on, että oppiva yhteiskunta pakottaa ammattikoulut verkostoitumaan. Hän esittelee luvun lopussa eurooppalaisen Spider-*vet*-tutkimuksen tuloksena, että verkostoitumisen tarve tunnistetaan hyvin, mutta verkostoituminen ei näytä siirtyvän koulutuksen toteutukseen. Oletuksena on, että opettajat tärkeänä koulutuksen resurssina ovat muutoksen pullonkaula, koska he ovat lukkiutuneina perinteiseen teolliseen koulutusparadigmaan. Luvussa sivutaan vain lyhyesti sitä, että työelämän todellisuus ei ole vielä luvussa kuvattu oppimisen yhteiskunta. Ehkä opettajat sittenkin ovat lähempänä työelämää ja sen vaatimuksia, kuin tässä esitetty työelämäkuvaus antaa ymmärtää. Keskustelussa näyttää hämärtyneen käsitys siitä, mikä on opettajien ammatillinen paradigma suhteessa koulutuksen rakenteiden ylläpitämään ja mahdollistamaan toimintaan.

Osan molemmissa luvuissa näkyy selkeästi 90-luvun kasvatustieteessä käytetty yritysmaailman käsitteistö, jossa koulusta puhutaan yrityksenä ja innovaatiot edustavat käsitystä koulutuksen joustavuudesta. Tämä käsitteistö vaikuttaa kirjan välittämään kuvaukseen ammattikoulutuksesta jopa häiritsevästi. Myös Hommen kiinnostaa kokoavassa luvussaan huomiota markkinakieleen ammattikoulutuksen poliittisena viitekehyksenä, jossa toiminta rajautuu lähinnä ulkoa määrättyjen tavoitteiden noudattamiseksi.

JOUSTAVUUDEN VAATIMUKSET

Kirjan toisessa osassa keskustellaan siitä, kuinka joustavuus

tavoitteena ei siirry hallinnon diskursseista ja tavoiteasetteluista käytäntöihin. Seuraava osa käsittelee välineitä ja resursseja, joilla ammattikoulutuksessa edistetään joustavuutta. Kansallisissa tapauskuvauksissa tuodaan keskusteluun se, miten Euroopan eri maissa on tulkittu joustavuuden ideaalia ja miten se on uusina toimintamalleina siirtynyt käytäntöihin.

Osa kirjasta esittelee kansallisia koulutusjärjestelmän uudistuksia ja niiden taustaa. Toisaalla pohditaan kvalifikaatiosysteemin vaikutusta joustavuuteen, joustavuuden mittaamisen ongelmia sekä informaalin oppimisen hyväksilukemista.

Joustavuuden sateenvarjon alle mahtuu siis monenlaista tulkintaa, toimintaa ja koulutuksen uudistamistavoitteita. Myös lukijalle tarjottu kansallisten ja historiallisten lähtökohtien kuvaus vaihtelee. Luvuissa tulee hyvin esille joustavuuden eri ulottuvuuksien välinen jänniteisyys. Joustavuutta tavoitteleva järjestely opetussuunnitelmatasolla ei takaa sitä, että joustavuus siirtyy myös opiskelijoiden valintoihin ja kokemuksiin. Toisaalla joustavuuskeskustelu liittyy enemmän koulutusjärjestelmän uudelleensuunnitteluun, kun taas Italian tapauksessa jo käsitteen koulutuksellinen tulkinta on uutta työelämätulkitaan verrattuna. Marhuenda korostaa yhteenvetoluvussa, että joustavuuden näkökumasta ammattikoulutus ei ole vain työelämän jatke, jossa vastataan markkinoiden tarpeeseen. Joustavuuden diskurssien alla tehtyjen uudistusten toteutuksen tapoja ja vaikuttavuutta tulisi tutkia enemmän. Tutkimuksen toteutukseen liittyen hän

esittää tärkeän näkökulman monitieteellisen tarkastelun tarpeellisuudesta ammattikoulutuksen tutkimuksessa.

AMMATTIKASVATUKSEN PROFESSIONALISMI

Teoksen neljännessä osassa tarkastellaan toimijoita keskeisinä ammattikoulutuksen määrittäjinä sovittamassa koulutusta vastaamaan muuttuvaan työelämään, jossa hallitsevat erilaiset megatrendit. Tutkimuksissa tarkastellaan ammattikoulutuksen eri toimijoita: hallinnon toimijoita, ammattiopettajia sekä uusimpana ammattiryhmänä HRD-ammattilaisia.

Lassnigg esittelee ammattikoulutuksen professionalismia. Lähtökohtana on käsitys opettamisen ja kouluttamisen tehtävistä keskeisinä tekijöinä toimivan ja responsiivisen ammattikoulutuksen kehittämisessä. Kirjoittaja tavoittelee ymmärrystä siitä, miten professionaalinen status saavutetaan ammattikoulutuksessa, mitä kehitystä tähän suuntaan on havaittavissa ja miten professionalismi on osa ammattikoulutuksen uudistuksia ja kehitystä. Lassnigg tiivistää käsitteanalyysinsä perusteella ammattikoulutuksen professionaalien roolit ja asemat osallistumisena tiedon jakamisen ja tiedon tuottamisen organisaatioon. Näiden roolien ja tehtävien ymmärtämisen kannalta paljastavana Lassnigg pitää ammattikasvatuksen perinteisten professioiden ja HRD-profession rinnastamista. Näistä HRD-toiminnassa nähdään keskeisenä tendenssi holistiseen, eri tehtävänjakoa yhdistämään pyrkivään toimintaan, kun taas ammattiopettajien toiminnassa leimaavaa on taipumus tiukkaan työnjakoon. Tä-

män perusteella määritellään myös näiden professioiden uudistusvalmiutta.

Heikkisen lähtökohtana on historiallinen työnjaon tarkastelu ammattikoulutuksen eri toimijoiden välillä. Ammattikoulutuksen hallinnon tehtävissä kehityssuuntaa voidaan kuvata teollisuuden edistäjistä kohti koulutuspalvelujen arvioitsijan roolia. Opettajien työn muutokulua voidaan kuvata oman ammattikunnan edistämisestä kohti didaktisen prosessin hallinnoijaa.

Hytönen, Poell ja Chivers esittelevät professionalismin

kehittymistä ammattikoulutuksen uuden tulokkaan HRD-ammattilaisten kehitystarinalla. Tämä professionaalistumisen prosessi näyttäytyy logiikaltaan erilaisena kuin ammattiopettajien profession kehittyminen. Erilaisuuden taustalla on mahdollista nähdä tutkijoiden erilaiset lähestymistavat. Kehitystä voidaan tarkastella työkuvien ja työroolien kategorioista käsin (Lassnigg; Hytönen, Poell & Chivers) tai kulttuuris-historiallisena ammattikasvatuksen merkitysten ja käytäntöjen neuvotteluna (Heikkinen).

Joustavuuden sanastot on otettu käyttöön hallinnan retoriikassa yleisenä hyvänä, joka määrittää tavoitteita opetuksen käytäntöihin, mutta samalla myös ymmärrystä siitä, millaisia opiskelijat ovat. Teoksen viimeinen osa muistuttaa lukijaa, että huolimatta vallalla olevista sanastoista ja ohjelmista erilaiset toimijat jatkavat työtään ammatikasvatuksen kentällä etsien toiminnassaan ratkaisunsa suhteessa työhönsä kohdistuviin erilaisiin vaatimuksiin ja haasteisiin.

Eeva Lamminpää